

Ulubatlı Hasan
Fâtih Sultan Mehmed'in
Bursalı şehit sancaktarı

Çocukluğumun Bursa'sı
Uğur Derman, 1945'li yılların
Bursa'sını anlatıyor

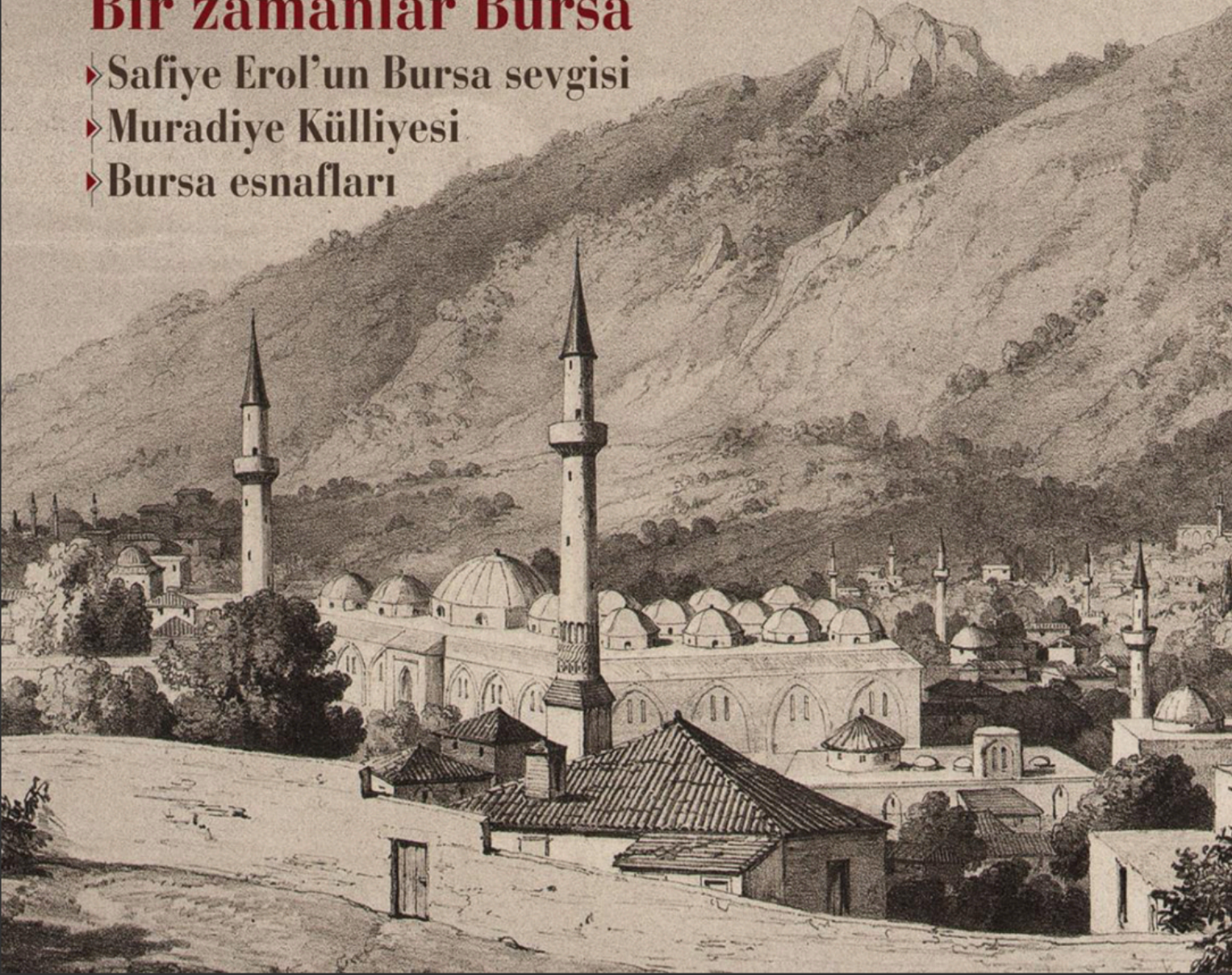

Bursa Günlüğü

Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin Kültür Hizmetidir / Sayı: 9 / Mart-Nisan-Mayıs 2020

Bir zamanlar Bursa

- › Safiye Erol'un Bursa sevgisi
- › Muradiye Külliyesi
- › Bursa esnafları

Bursa Günlüğü

Mart - Nisan - Mayıs 2020 - Sayı: 9

Ücretsizdir

Yerel Süreli Yayın

Üç ayda bir yayınlanır

İMTİYAZ SAHİBİ

Bursa Büyükşehir Belediyesi Adına

Alınur Aktaş

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ (SORUMLU)

Ahmet Bayhan

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Ahmet Akhan

YAYIN DANIŞMANI

Mehmet Eşen

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Sefer Göltekin

EDİTÖRLER

İbrahim Büyükfuran

M. Sedat Sert

KATKIDA BULUNANLAR

Ekrem Şahin, Ömer Kır, Selçuk Salih Başkan,
Nesrin Alemdar, Halil Anbarıtepe

FOTOĞRAFLAR

Nilay Şahinkanat İlcebay, Yasin Yıldırım,

Adem Akçora, Ömer Erhan Bakan,

M. Sedat Sert, Mehmed Temelli,

Hakan Yılmaz, Uğur Derman, Ömer Lekesiz,

Mehmet Nuri Yardım, R. Rüveyda Okumuş, Ömer

Faruk Dinçel, Mevlüt Çam,

Salih Erol, Prof. Dr. Mustafa Kara,

Prof. Dr. Mustafa Şahin, Nevzat Çalikuşu,

Kenan Yetişen, IRCICA, İSAM, VGM,

BBB Fotoğraf Arşivi

KAPAK GÖRSELİ

"Bursa'dan bir kesit ve Ulu Camii"

LABORDE, Léon Emmanuel Simon Joseph. Voya-

ge de l'Asie Mineure par Alexandre de Laborde,

Becker, Hall, et L. de Laborde, rédigé et publié par

Léon de Laborde, Paris, Firmin Didot, 1838

GRAFİK TASARIM

Bursa Kültür A.Ş.

İLETİŞİM

Bursa Büyükşehir Belediyesi

Zafer Mah., Ankara Yolu Caddesi, No: 1

P.K.16270 Osmangazi / BURSA

Tel : 444 16 00

iletisim@bursagunlugu.com

www.bursagunlugu.com

www.bursa.bel.tr

BASKI

renkvizyon

Anadolu Mah., Karlıdağ Cad., No: 32

Yıldırım / BURSA

Tel: 0 (224) 251 04 14

www.renkvizyon.com.tr

Bu dergide yer alan yazı ve görsellerin tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Yazıların hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.

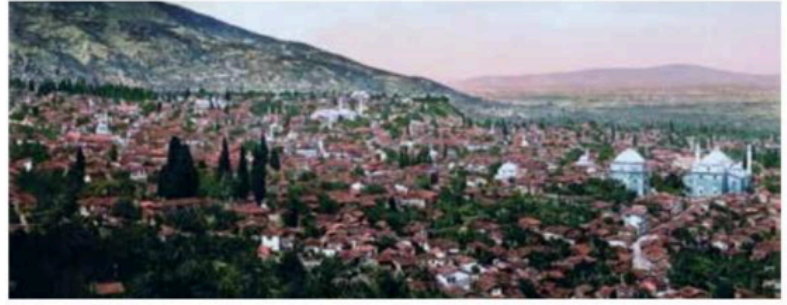

İçindekiler

4 > Çocukluğumun Bursa'sı
Prof. M. Uğur Derman

8 > Muradiye Külliyesi neyin mimarisidir?
Ömer Lekesiz

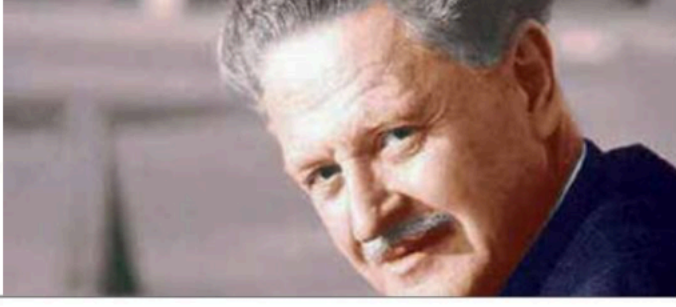

14 > Bursa'daki ben, bendeki Bursa
Kudret Ayşe Yılmaz

18 > Safiye Erol'un Bursa sevgisi
Mehmet Nuri Yardım

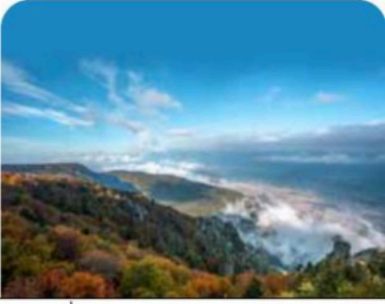
22 > Türk romanında Bursa
Metin Savaş

28 > Bursa'da Refik Halid
R. Rüveyda Okumuş

32 > Bursa'nın Nâzım planı Samet Altıntaş

Malte Laurids Brigge'in Notları'nda Rilke, "Bir mısra yazabilmek için insan, birçok şehir görmeli, insanları, nesnelere görmeli, hayvanları tanımalı, kuşların nasıl uçtuğunu hissetmeli, küçük çiçeklerin sabahları açarken nasıl titreştiğini bilmeli." der ve devam eder anlatısına... Ben buna 'mapusane behemehâl görülmelidir' kaidesini de eklemek isterim müsaadenizle...

36 > Bursa şairleri/şiiirleri Dr. Necmettin Turinay

39 > Edebiyat mekânları Nevzat Çalıkuşu

44 > Ulubathı Baba Hasan Hakan Yılmaz

54 > Şehzâde ile Prens Hasan Erdem

58 > Cahit Çollak'ın ardından Prof. Dr. Mustafa Kara

66 > İznik Gölü'ndeki Bazilika kalıntısı Prof. Dr. Mustafa Şahin

72 > İsmail Hakkı Bursevî Mustafa Özçelik

76 > Bursa esnafları Mevlüt Çam

80 > Adranos kazası âyanları: Yazıcıoğulları Ömer Faruk Dinçel

84 > Baba Paşa'nın Bursa Günlüğü Dr. Salih Erol

88 > Bursa Sergisi tarihi Y. Kenan Yetişen

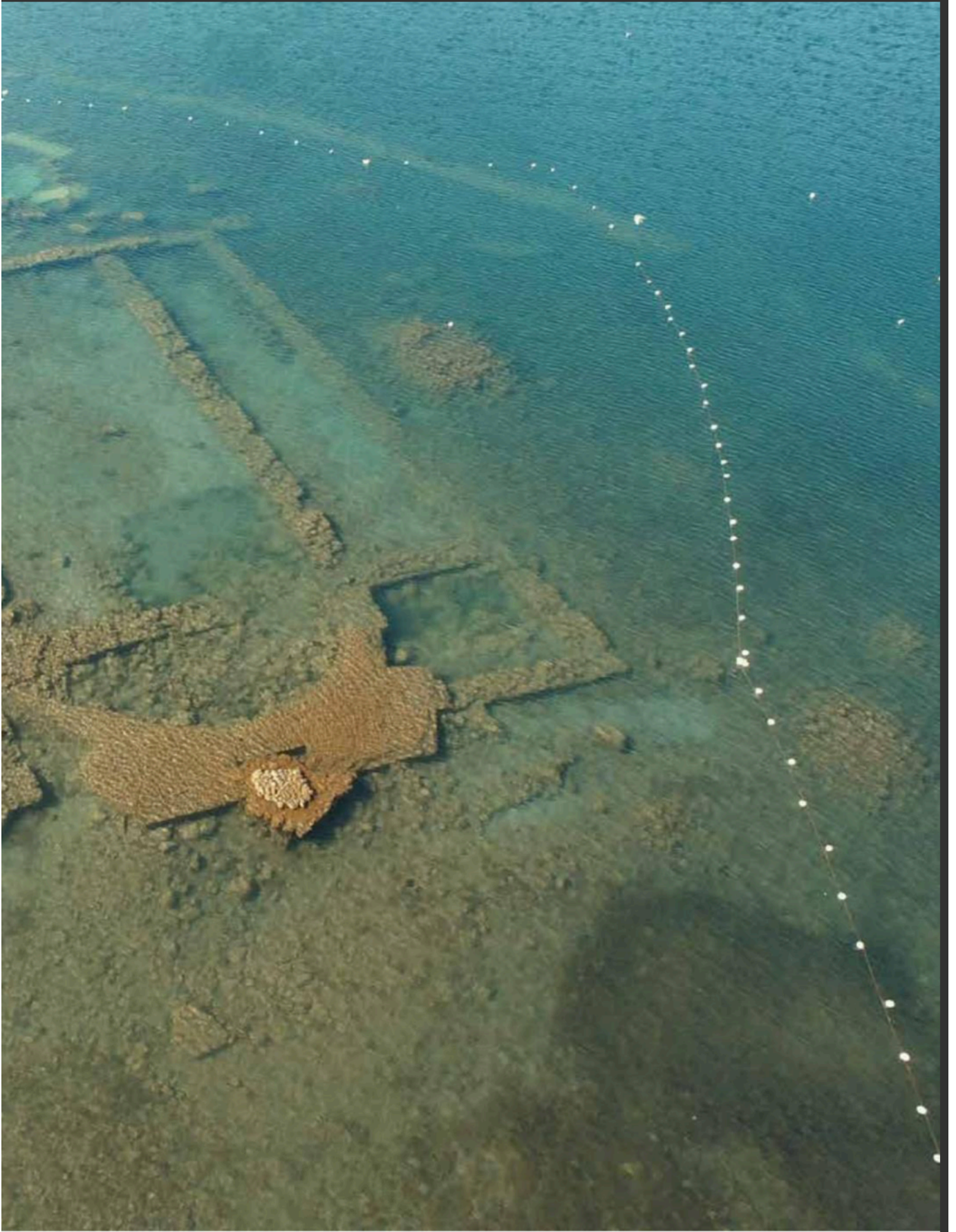
96 > Düünden kalanlar Etkinlik haberleri

İznik Gölü'ndeki Bazilika kalıntısı ilk olarak ne zaman keşfedildi?

İznik Gölü'nde bulunan kalıntılardan bahseden tespit edebildiğimiz ilk Osmanlı kaynağı 16. yüzyılda yaşamış olan Osmanlı tarihçileri İdris-i Bitlisi ve Hoca Sadettin'dir...

Bursa'nın İznik ilçesinde, İznik Gölü'nde yer alan batık kalıntılar, ilk keşfedildiği 2014 yılından günümüze gündemden düşmeyerek kısa bir zamanda Bursa ve İznik'in en önemli kültür varlıklarından birisi olmuştur. Keşfin dünyada geniş yankı uyan-dırmasından sonra, bu büyük keşfin itibarını azaltmaya veya gündemden düşürmeye yönelik "kalıntılar zaten biliniyordu" veya "1950'lerde yayınlanan gazetelerde bu konu zaten haber yapılmıştı." gibi sorular ortaya atılmaya başlandı. Benzer sorulara zaman zaman biz de muhatap olduk, olmaya da devam ediyoruz. Bu nedenle bu konuyu araştırmaya ve konuya açıklık getirmeye karar verdik.

İznik Gölü'nde bulunan kalıntılardan bahseden tespit edebildiğimiz ilk Osmanlı kaynağı 16. yüzyılda yaşamış olan Osmanlı tarihçileri İdris-i Bitlisi ve Hoca Sadettin'dir. Hoca Sadettin, 1584 tarihli Tâcü't-Tevârih (Hoca Tarihi) isimli eserinde İznik'i anlatırken İznik Gölü'nü de ihmal etmemiş, özellikle balıklarının lezzetinden, gölde yakalanan balıkların hediye olarak çevre illere gönderildiğinden övgülerle bahsetmiştir: *"İznik'in güzelliklerinden birisi de kaleye bitişik güzel bir gölün varlığıdır. Bu gölün çevresini bir atlı ancak bir günde dolaşır. Gölden avlanan balıklar pek lezzetli olup, çevreye hediye olarak gönderilir. Yılın kurak aylarında su çekilince ortasında bir takım büyük yapılar meydana çıkar."*

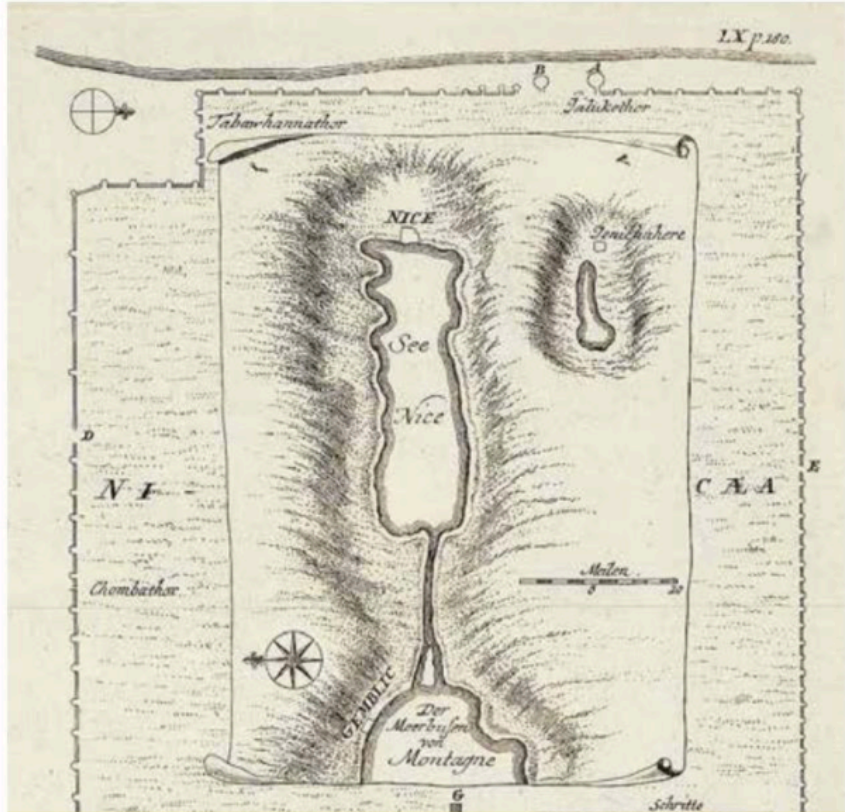
Hoca Sadettin'in çağdaşı Alman seyyah Ludwig von Rauter 1568 yılında İznik surları ve kulelerini harap ve yarı yıkık durumda görmüştür. İfadelelerinden anlaşıldığı kadariyle her ne kadar göl içindeki kalıntıları kendisi görememiş olsa da duyduklarını bizlere aktarmıştır: *"İçeride pek az halk yaşamaktadır ve bunlar Türk'tür; otuz ev kadar da Rum vardır. Burada ileri bir çini sanayii görülür. Söylentiye göre gölün içinde dipte yapı kalıntıları görülebilir."*

Anadolu'yu birkaç defa dolaşan Paul Lucas, 1705 yılında İstanbul'dan yola çıkarak İzmit üzerinden İznik'e de gelmiştir. Seyyah, görmediğini, ancak İznik halkının kendisine gölün sularının çekildiğinde, eskiden kıyıda bulunan ancak bir depremle ortadan kalkmış olan kente ait kule ve büyük binalara ait yapı kalıntılarının açığa çıktığından bahsedildiğini nakletmektedir: *"Eğer bu yerin insanlarına inanılırsa, gölün suları alçaldığı zaman orada neredeyse hâlâ tüm hâliyle kuleler ve büyük binalar görülüyor. Bu nedenle eskiden bu gölün bulunduğu yerde, korkunç bir depremle mahvolmuş, büyük bir kentin yer aldığı söyleniyorlar fakat ona ya yanlış olduğundan ya da onunla ilgili yalnızca karmaşık bir söylenceye sahip oldukları gerçeği nedeniyle, herhangi bir isim veremiyorlar."*

Gezgin James Dallaway, 1794 yılında İznik'e uğramış ve İznik Gölü'nün dibinde çok sayıda kalıntının görülebileceğini söylemiştir. Ancak bu ifadenin kendi fikri mi, yoksa öncekiler

Abdulvahhap Yolu, İznik, Bursa (Gravür L. Laborde)

İznik Gölü, Bursa (Gravür R. Pococke)

gibi İznik'te duydukları mı olduğu konusunda detaya girmemiştir.

İznik'i ziyaret edenlerden birisi de tanınmış Osmanlı tarihi yazarı Joseph von Hammer-Purgstall'dır. İstanbul'da Avusturya Elçiliği'nde görevli olduğu sırada 1804 yılında İznik'e uğradığında, burası 200 hanelik perişan bir köydür. İznik'te konumuz

ile ilgili aktardıkları, pek inanmadığı veya inanmak istemediği rivayetlerden oluşmaktadır. Hammer-Purgstall, gölün içme suyu olarak kullanılmasını olmasının nedenini bir toprak kaymasına bağlamakta, yerel halk ile İdris-i Bitlisi ve Hoca Sadettin gibi Osmanlı tarihçilerine atıfta bulunarak, çok inandırıcı olmadığını düşünse

Berber Kaya, İznik, Bursa (Gravür L. Laborde)

İstanbul Kapı, İznik, Bursa (Gravür L. Laborde)

Lefke Kapı, İznik, Bursa (Gravür L. Laborde)

de kurak mevsimlerde gölün suları alçaldığında batık bir kentin kalıntılarının görülebildiğini, halkın da gölde bu eski kente ait bazı eşyalarla karşılaştıklarını, nakletmektedir: “Balık bakımından zengin olan göl suyunun içme suyu olarak uygun olmayışının nedeni belki de çok eskiden yaşanmış bir toprak kayması olabilir. Eğer

yerel halkın ve İdris ile Sadettin gibi tarihçilerin söylediği doğru ise, kurak zamanlarda su sığılaştığında gölün dibinde batık bir kentin kalıntıları görülebiliyor ve burada dalanlar bazen madeni ev ve mutfak gereçleri çıkarıyorlarmış.”

Hammer-Purgstall, konumuzla doğrudan ilgili olmasa da diğer seyyah-

larda çok fazla karşımıza çıkmayan önemli bir bilgiyi daha vermektedir. Bizans döneminde İznik surlarının dışında bir Ceneviz kolonisinin yerleştiğini ve bu kişilerin burada kurdukları imalathanelerde İran porseleni ürettiklerini rivayet etmektedir. Seyyaha göre İznik'in bu tarihlerde hâlâ kullanılan ismi olan *Dschinewislik* yani *Çinivizlik* çinden değil, Ceneviz isminden türemiştir. Bizans döneminde İstanbul civarında bu tür bir üretimin mevcut olmasından dolayı bir zamanlar İznik'te de böylesi bir koloninin yerleşmiş olmasının muhtemel olduğunu belirtmiştir. 2017 yılında İznik Gölü'nde yaptığımız incelemelerde, gerçekten de Bazilika kalıntısının yaklaşık 1 km güneyinde işlik olabilecek kalıntılara rastlanmıştır. Bu nedenle Hammer'in çini fırınları için söyledikleri doğru olabilir. İlerde alanda yapılacak sualtı kazıları bu konuda daha detaylı bilgiler sunacaktır.

19 yüzyılın başlarında İznik'i ziyaret eden seyyah Charles Wilkins ise gölün taşlı kıyılarında bir Roma hamamına ait kalıntının bulunduğundan bahsetmektedir.

19. yüzyılın ilk yarısında İznik'e gelen Fransız gezginlerinden birisi olan Comte de Laborde, 1826'da gördüğü yerlerdeki anıtların resimlerini çizerek 1838 yılında büyük boyda kalın bir albüm şeklinde yayınlamıştır. Laborde kitabında, İznik'e geldiğini ve İznik Gölü'nün kıyısına indiğinde, Göl Kapı'nın güneyinde, kıyıda biraz açığa, suların çekilmesi sonucu açığa çıkan bir yapıdan dalgıçların eşya çıkarttığını anlatmaktadır: “Şehrin girişinde güney-batı yönünde suya doğru inen güçlü bir duvarın olduğu yere yürüdük. Bu iskelenin diğer tarafında bataklık bir alan vardır ki, burası Alexius'un donanmasını Gemlik'ten Nicaea'ya taşıyarak Haçlılara zafer kazandırdığı limandır. Bu kapalı alanda sular surların dibine vurur. Başpiskopos bize alanda rehberlik etmesi için bir Yunanlı verdi. Bu antika satıcısı bize Konsül kilisesinin surların dışında iskelenin yakınlarında göl kıyısında yer aldığını söyledi. Bu eski bir ifade ve ben de rehberim olan Joseph von Hammer'ın kitabında okudum ve Edris ile Seadeddin (İdris-i Bitlisi ile Hoca Sadettin) de bunu doğruluyor. **Bu alanda kurak ve sıcak bir mevsimde deprem sonucu çökmüş geniş bir**

şehrin kalıntılarının görüldüğünü belirtmişler. Ayrıca dalgıçlar bu alandan mutfak malzemeleri ve metal mobilyalar çıkartmaktadırlar. Fakat hayal gücümüze kapılmadan bu kalıntılar uzun bir iskeleye ve dalgıçların çıkarttıkları objeler de liman yapılarına ait olabilir miydi? Konsül kilisenin yeri sorusu hâlâ bilinmemektedir.”

Charles Fellows, 1838 yılında uğradığı İznik'in sadece arkeolojik kalıntıları ile ilgilenmiştir. Fellows, İznik köyünün, surların içinde küçük bir sahayı kapladığına ve gölde eski limanın izlerinin görüldüğüne işaret etmektedir: **“Göl içinde de bir limanın ya da iskelenin kalıntıları var. Tertemiz suyun derinliklerinden görülen temellerden anlaşıldığı üzere bu yapılar çok geniş olmalı.”**

Fellows ile yaklaşık aynı yıllarda İznik'i ziyaret eden seyyah Le Vicomte de Marcellus, gölün kenarında bazı yıkıntıların bulunduğu ve bunların eski Mythépolis antik kentine ait olduğunu söylemektedir. Ancak bu kalıntılar bir kent oluşturabilecek kadar fazla değildir. Bu nedenle sözü edilen Mythépolis kentine ait kalıntıları burada değil de İznik Gölü'nün çevresinde başka bir yerlerde aramak doğru olacaktır.

19. yüzyılın sonlarındaki İznik'in görünüşünü en iyi biçimde Alman Generali C. von der Goltz (Golç Paşa) anlatmaktadır. Büyük boyda panoramik bir İznik fotoğrafının süslediği kitabında, Goltz Paşa, 1891 yılında İznik'e uğradığından ve **gölde eski limanın izlerini gördüğünden bahsetmektedir.** Goltz Paşa, Koimesis kilisesini detaylı bir şekilde tarif ettikten sonra, harap Ayasofya'yı anlatmaktadır. İfadelerinden anlaşıldığı kadarıyla 19. yüzyılda artık Göl Kapı tamamen ortadan kalkmış, buradan kasabaya doğru hava akımı sağlayan geniş bir gedik açılmıştır.

Sonuç olarak; bizden önce de İznik Gölü içinde mimari kalıntıların, hatta batık bir şehrin olduğundan sıkça söz edilmiştir. Diğer bir ifade ile İznik Gölü'ndeki kalıntılar 16. yüzyıldan beri bilinmektedir. Elbette kalıntılar ilk olarak tarafımızdan görülmemiştir. Ancak kalıntıların yorumlanması ve tanımlanması ilk defa tarafımızdan yapılmıştır. Bize kadar sadece bakılmış, bilinmiş ve hatta yüzerken taşların üzerine çıkılıp soluklanılmış-

Bazilika kalıntısı, İznik Gölü, Bursa

tır. İlginç bir detay; benzer fotoğraflar havadan aynı ekip tarafından 2013 yılında da çekilmiş, ancak nedense hiçbir zaman merak edilmemiştir. Bu nedenle ilk defa sadece bakmaya-
gören, yani keşfeden biz olduk. Keşfetmekle de kalmayıp hikâyesini de yazdık. Bu nedenledir ki keşif dünyada geniş bir yankı uyandırdı ve keşif, Amerika Arkeoloji Enstitüsü (The Archaeological Institute of America - AIA) tarafından 2014 yılının en önemli 10 keşfi arasına kabul edildi.

Fotoğraflar:

Hava fotoğrafları: İznik Gölü Bazilika Kazısı Arşivi.

Gravürler:

L. Laborde, Voyage de l'Asie Mineure (Paris 1838).

R. Pococke, Voyage de Richard Pococke (Paris 1772).

Kaynaklar:

Christiansen, V. - Babinger, F., Ludwig von Rauter und sein verschollenes Reisebuch (1567-1571), (Viyana 1956).

Dallaway, J., Constantinople: Ancient and Modern (London 1797).

Eyice, S., İznik, Tarihçesi ve Eski Eserleri (İstanbul 1988).

Fellows, Ch., A Journal Written During an Excursion in Asia Minor 1838 (London 1839).

Hammer, J. von, Umblick auf einer Reise von Constantinopel nach Brussa und dem Olympos (Pesth 1818).

Hoca Sadettin, Tâcü't-Tevârih, İ. Parmaksızoğlu (Tercüme) (Ankara 1992).

Laborde, L., Voyage de l'Asie Mineure (Paris 1838).

Lucas, P., Voyage du Sieur Paul Lucas I (Amsterdam 1714).

Marcellus, Le Vicomte de, Souvenirs

de L'Orient I-II (Paris 1839).

Wilkinson, Ch., A Tour Through Asia Minor and The Greek Islands (London 1806).

Yıldırım, F., 14. Yüzyıldan Cumhuriyet Dönemi'ne Kadar Yabancı Seyyahların Gözünden Bursa İlindeki Mimari Eserler (Bursa 2014).